

Szégyen tavasszal

Dezső legalább huszonöt évvel idősebb nálam. Nem szívesen mozdul ki hazulról, inkább én megyek hozzá. Évente kétszer-háromszor meglátogatom.

Dezsőhöz menni veszélyes. Nem mintha valaha is bármi rossz történt volna velem az otthonában. Dezső szívélyes ember, felesége, Klári aranyos. Pogácsa és könnyű, száraz fehérbor kerül az asztalra, aztán okos dolgokról beszélgetünk. A legjobb emlékeket őrzöm ezekről a beszélgetésekről. Viszont a látogatások előtt, amikor elindulok Dezsőhöz, mindig történik valami baj.

Egyszer a közeli parkban gombát láttam, amelyet éppen le akart szedni egy népe-sebb család. Mondtam nekik, hogy ez begöngyölt szélű cölöpgomba, ne nyúljanak hozzá, mérgező. Ők azt felelték, hogy nincs is begöngyölve a széle, és kis híján megverték.

Egy másik látogatás előtt egy körüti kávéház terasza mellett haladtam el; az egyik asztal mellől felugrott egy harminc év körüli férfi, elém állt, és az arcomba hörögte: kirúgták a munkahelyéről, kirakták a lakásából, elszerették a csaját, az egész világ dögölgön meg. És én miért állok az útjába, mit keresek itt, a szemem előtt? Azt hittem, pisztolyt vagy kést ránt elő, de csak a járda szélén álló szemetes-kukát rúgta fel, az viszont színültig volt.

Legutóbb pedig... Nem is tudom, jól teszem-e, hogy megírom. Csakis magamat hibáztathatom azért, ami történt. Egyszer egy idősebb pályatársam részletekbe menően előadta, hogy Bécsbe menet nagyobb összegű osztrák pénzt rakott a zakója zsebébe, a vámtisztviselő pedig azonnal megtalálta. Nekem bizony nem az a tanulság jutott eszembe erről a történetről, hogy hiábavaló az egész rendszerváltás (akkoriban érte a nagyra becsült pályatársat a kellemetlenség), hanem az, hogy egy olyan sokféle veszélyen keresztülment ember, mint ő, jobban is elrejthette volna a schillingjeit. Ismétlem tehát, csakis magamat hibáztatom, és szégyellem – én szégyellem – magamat a történetek miatt. Annak a pesti belvárosi utcának, amely a Váci utcára merőlegesen a Duna felé fut, és ahol az esetre sor került, le sem írom a nevét, nehogy szégyenem árnyéka rávetüljön.

Az eset a tavaszi könyvfesztivál első napján történt. Kora délután egy pódium-beszélgetésen vettem részt a Millenárison, onnan mentem át a pesti belvárosba, egy könyvbemutatóra. Még előző este felhívtam Dezsőt, és megbeszéltem vele, hogy estefelé, a könyvbemutató után meglátogatom. Régen láttam utoljára.

A könyvbemutató jól sikerült, akárcsak az előző rendezvény a Millenárison. Sokan eljöttek, és a szerző, akit az új könyvéről kérdezgettem, láthatóan remekül érezte magát. Az én jókedvemhez nyilván az is hozzájárult, hogy a kiadó, az általánossá vált szokástól eltérően, fizetett a szereplésért, még hozzá ott helyben, rögtön a műsor után. A bankjegyek egy leragasztott borítékban voltak, én pedig ezt a borítékot ugyanúgy beraktam a zakóm zsebébe, mint az imént említett idősebb pályatárs annak idején a schillingjeit.

Ellentétben vele, akitől a vámisztviselő elkobozta a pénzét, nekem ez az összeg megmaradt, amíg el nem költöttem. De nem erről akarok beszélni. Ez csak kiegészíti a szégyent, amelyet megpróbálok leírni.

A könyvbemutató után a kiadó meghívta egy közeli vendéglőbe a szerzőt és azt a színésznőt, aki részleteket olvasott fel az új könyvből, továbbá azt a hegedűművészt, aki zenélt a program elején és végén. Hívtott engem is, de én az igazság-hoz híven azt feleltem, hogy sajnos már elígérkeztem valahová.

Együtt mentünk le az utcára. A kapu előtt búcsúzkodtunk, aztán a társaság elindult balra, én jobbra. Az utca, ahol a rendezvény helyszíne volt, párhuzamos a rakparttal és a Váci utcával, vagyis keresztezi azt az utcát, ahol a szégyen találta meg a helyszínét.

Ebben az utcában van egy kis csemegebolt. Ki is van írva fölé: „Délicatesse”. Ez a francia szó, ha nem tévedek, lelki finomságot, gyöngédséget is jelent. Az jutott eszembe, hogy bemegyek, és veszek Dezsőnek egy üveg testes, bársonyos vörösbort. Dezsőnek saját termésű fehérbora van, de tudom róla, hogy szereti a vöröset is, ezért mindig azt viszek neki, ha meglátogatom.

Van egy élelmiszer-áruház a Ferenciek terén is, ott nagyobb a választék, de én kedvelem a családi hangulatú, kedves kis boltokat.

Nem jutottam be. Nem jutottam el odáig, hogy átlépjem a küszöbét.

Aznap délelőtt otthon dolgoztam, délután pedig végigcsináltam két rendezvényt. Fáradt voltam és szórakozott, ellankadt a figyelmem. Az a fajta füledt, meleg idő volt, amelyben elernyed nemcsak az izomzat, hanem az akarat is. De mindez nem magyaráz meg semmit. Bennem volt a hiba. Vagy talán nem is én voltam az, csak úgy emlékszem, mintha én lettem volna. Lehet, hogy fél órára megszüntem önmagam lenni. Úgy vágtam át rézsútosan az úttesten, mintha egy láthatatlan zsinóron húzna egy ismeretlen erő.

A bolt előtt megszólított egy asszony. „Kérdezhetek valamit?” Nem tudom, abban a pillanatban lépett-e ki a boltból, vagy már ott állt a kirakatnál. Azt sem tudom, hány éves lehetett. Valószínűleg fiatal volt. Nálam húsz-huszonöt évvel fiatalabb. Az egész asszonyból csak a hasára emlékszem. Előredomborodó hasa volt, mint aki terhes. Még az is lehet, hogy csakugyan terhes volt.

Azóta tudom – de hiszen azelőtt is tudtam –, hogy ez a kérdés, ha ismeretlen személy teszi fel az utcán, semmi jót nem jelent. Ez valójában nem is kérdés, hanem kérdő hangsúllyal álcázott agresszió. Azt a kéregetőt, aki úgy tesz, mintha csak tudakolni óhajtana valamit, sőt még azt is ránk bízta, hogy engedélyezzük-e neki a tudakozódást, ajánlatos elhárítani. Nem, inkább ne kérdezzen semmit.

Csak hogy ez az asszony nem kéregető volt. Meg is mondta határozottan, amikor még azt hittem, hogy kétszáz forinttal megúszhatom az interakciót: márpedig ő nem kéreget. A két darab százforintos érmét eltette ugyan, de az esemény sorjába még csak ezután következett. Még mindig ellökhettem volna, vagy ráordíthattam volna, hogy lépjen hátrább, de nem tettem így. Azt hittem, kíméletből vagyok gyenge, azért, mert az asszony terhes. Tehetetlenségem oka egyfajta lelki finomság, a cégtáblán olvasható delikátesz.

Holott a gyengeség nem volt több önmagánál, annál, hogy hiányzott belőlem az akarat és az erő. Hiszen akkor sem voltam képes tiltakozni, amikor a magázódásról átváltott a tegezésre, pedig gyűlölöm a bizalmaskodást.

Annyira áthatotta és megbénította minden porcikámat a belőle áradó akarat, hogy már-már csodálatot, de legalábbis elismerést éreztem iránta, miközben azt is éreztem, hogy egy rakás szar vagyok. Nem a szó átvitt, hanem legkonkrétabb értelmében. Az asszony az előbb kijött a delikáteszből, és ideszart a járdára, a szarkupac pedig én vagyok, és csak azért nem vettem észre magamat, mert mindeddig belül voltam.

Az asszony csakugyan kérdezett valamit. Azt kérdezte, régebben volt-e már rajtam rontás. Most ugyanis van. És hogy ő ezt a rontást leveszi rólam. Azért veszi le rólam, mert megérdemlem, hogy megszabadítson tőle, és azért érdemlem meg, mert látszik rajtam, hogy áldott jó ember vagyok, és nem vagyok nehéz természetű. Néhány perccel később már múlt időben beszélt a rontásról, és számszerűsítette. Hogy ő egy nyolcvanezer forint értékű rontást vett le rólam. Újabb egy-két perc múlva már háromszázezer forint értékű rontásról beszélt. Hogy azt rólam vette le az imént.

Ettől, furcsa módon, megkönnyebbültem. Annyi pénz nem volt nálam, de még nyolcvanezer sem. Közben hallottam az asszony hangját. „Ne legyél nehéz természetű!” Ugyanis nem akartam neki megengedni, hogy benyúljon a lábam közé, és a nadrág szövetén keresztül megfogja a faszomat. Erőtlen háritási kísérletem sikertelen volt. Megfogta, és erősen összeszorította, mondván, ez hozzátartozik a rontás levételéhez. Azt is mondta: most már biztos benne, hogy áldott jó ember vagyok. Én pedig örültem, hogy nem a heréimet szorította össze ugyanezzel az erővel.

Állítása szerint a fasz megszorításán kívül még két dologra van szüksége ahhoz, hogy le tudja rólam venni a rontást. Egyrészt a bal kezem kisujjáról egy körömszilánkra, legyen az akármilyen kis darab, másrészt két-három hajszálra. Volt nála egy körömolló. Megfogta a bal kezemet, és levágta a kisujjamról a köröm szegélyét. Gyorsan, ügyesen csinálta. Nem okozott fájdalmat.

Olvastam, hogy Picasso, a nagy festő babonás ember volt. Körömvágás után azonnal elégette a körömszilánkjait, nehogy illetéktelen kézbe kerülve rontást hozzanak rá. Ugyanezért nem járt fodrászhoz, hanem otthon nyíratkozott, és a levágott haját is elégette. Eszembe jutott: hiszen Picasso kopasz volt! Ám a szégyen pillanataiban ettől érződött csak igazán meggyőzőnek Picasso babonája. Lám csak, még a kopasz ember hajából is jöhet rontás, ki tudja, hány ezer forint értékű.

A hajszálak megszerzéséhez nem használta az ollót, azokat, a homlokom fölé nyúlva, egy erőteljes mozdulattal kitepte. Nem kettőt-hármat, hanem egy kisebb csomóra valót. Azt hittem, az égető fájdalom mozgósítja erőtartalékaimat, de éppen az ellenkezője történt, már alig bírtam a lábamon állni. Le is ültem a járdára. Egy fiatal lány húzott fel. Az előző pillanatokban jött ki a boltból, a delikáteszek közül. Az volt az érzésem, hogy a hátam mögött is áll valaki, de nem voltam képes rá, hogy hátraforduljak és a szemébe nézzek.

Ja, és még egy harmadik dologra is szüksége van, hogy le tudja venni rólam a nyolcvanezer forint értékű rontást, mégpedig pénzre. Akármilyen pénz, lényeg, hogy pénz legyen, és csak egy pillanatra kell, utána mindjárt visszaadja.

Ekkor tette el a százforintosokat, és mondta, hogy ő nem kéregető. És ekkor vettem észre, hogy a kezemben tartom a pénztárcámat. Az előbb szedhettem ki a táskámból, mert nem jutott eszembe, hogy nem kötelező előszedni. Kiüthették vagy kicsavarhatták volna a kezemből, de nem tették. Ragaszkodtak hozzá, hogy az én beleegyezésemmel és közreműködésemmel történjék mindaz, ami történik.

Az, hogy ő nem kéregető, csakis annyit jelenthetett, hogy ne érmét, hanem bankjegyet adjak neki. Szó nélkül elővettem egy ezerforintost. Az asszony hosszasan tanulmányozta, mint aki most látja először Mátyás királyt, aztán megrázta a fejét. Odaadtam neki a másik ezrest is, ami nálam volt. Ezenkívül már csak egy tízezer volt a pénztárcámban. Az asszony közölte, hogy ilyen gyenge pénzzel nem tudja levenni rólam azt a háromszázezer forint értékű rontást, ami rajtam van.

Volt a hangjában valami fenyegető. Megfordult a fejemben: hátha mégis tud valamit. Hátha valóban ért a rontáshoz. Ez esetben nem arról van szó, hogy leveszi rólam, hanem arról, hogy most ragasztja rám. Ebben a pillanatban már végképp ürülék voltam. Hogyan is vethettem alá magamat egy ilyen aljas és gonosz, középkori babonának? Hogyan hihettem egy pillanatig is, hogy ez az asszony, aki most kifoszt, ráadásul még rontást is képes rám küldeni?

Közben kivettem a pénztárcámból a tízezer forintost. Áadtam neki. Ő ellenőrizte, hogy megvan-e benne a fémszál, aztán bőséges nyállal ráköpött. A habos váladék végigfolyt az államalapító Szent István király arcán. Azt hiszem, az előbb Mátyás királyt is leköpte, mindkét példányban, de akkor nem figyeltem oda, mert a fejbőrömet égető fájdalommal voltam elfoglalva, és azt próbáltam megállapítani, vérzik-e a kitépelt hajcsomó helye.

Az is furcsa, hogy azalatt, amíg mindez történt, egyetlen járókelő sem mutatkozott a közelben. Bár meglehet, hogy voltak járókelők, csak én nem vettem észre őket, ők pedig ügyet sem vetettek rám.

Összeszedtem minden erőmet, és ráüvöltöttem az asszonyra, hogy: azonnal adja vissza a pénzt! Persze, csak szerettem volna üvölni. Vagy még csak nem is szerettem volna. Legalább a tízezer adja vissza! Valójában, azt hiszem, elhaló hangan nyöszörögtem. Tisztában voltam vele, hogy kiérdemeltem az asszony mélységes megvetését. Mégsem ő szólalt meg, hanem a fiatal lány. Rám ripakodott: „Nem tudta, hogy amin rajta van az ő nyála, az már nem a tiéd? Azt már nem kérheted vissza!” Az asszony csak ennyit mondott: „Ne legyél nehéz természetű!” A fiatal lány hozzátette, hogy az asszonynak férje van, aki féltékeny, és hogy figyel minket, és hogy itt van a közelben, és hogy sokan vannak, és baj lesz, ha nem hagyom őket békén.

Azzal bement a boltba.

Az asszony is bement, csak előbb még a lábam elé köpött. Igaza volt. Nem vagyok én Szent István király, hogy az arcomba köpjön.

A rá következő másfél órára nem emlékszem. Azt hiszem, a Ferenciek terén ültem egy padon. Odalépett hozzám egy kéregető: „Kérdezhetek valamit?” Intettem, hogy kopjon le, és ő szót fogadott. Elment előttem két rendőr. Megfordult a fejemben, hogy szólok nekik. De hát mit mondhattam volna? Hogyan mesélhettem volna el a rontást és a szégyent úgy, hogy abból intézkedés legyen? Hiszen megszólalni sem lettem volna képes.

Esteledett, mire magamhoz tértem. Akkor mértem csak fel, milyen jól jártam. Nem kaptam verést, holott agyon is üthettek volna. Nem vették el az okmányaimat. A bankkártyámat is a helyén találtam. Sőt, megvolt a zakóm zsebében az a boríték is, amelyben a kiadó a honoráriumot adta egy örökkévalósággal korábban. Az asszonynak volt akaratereje, de nem volt fantáziája. Nem jutott eszébe, hogy megnézzé a zsebeimet.

Kinyitottam a borítékot, és a Ferenciek terén levő élelmiszer-áruházban vettem Dezsőnek egy üveg testes, bársonyos vörösbort.

Dezsővel, már nem is tudom miért, az 1883-as tiszzaeszlári vérvádról beszélgetünk. Dezső jogász, ért a jogtörténethez is. Hosszasan elemezte a nyomozás és a per eljárásjogi fogyatékoságait. Olyan érzésem volt, hogy fent ülök a csilláron, és onnan, fentről nézem a két férfit, a nyolcvanegynéhány éveset és az ötvenes éveiben járó. Hallom a hangjukat, de egy szót sem értek abból, amit beszélnek, miközben én vagyok az egyik beszélő. Bizonyára van értelme annak, amit mondok, de csak az asztal magasságában érvényesül az értelem, én pedig a csilláron vagyok, vagy inkább a csillár fölött két-három centiméterrel.

Idős barátom annak abszurditását emelte ki, hogy felvilágosult jogállamban szabályszerű bünvádi eljárást alapozhatott meg egy aljas és gonosz középkori babona nyomán feltámadó gyanú. Ehhez nem elég a társadalom előítéletessége és idegengyűlölete, mondta Dezső, bár emlékezhetünk rá, hogy az 1880-as évek elején, a tiszzaeszlári cselédlány eltűnése előtti hónapokban a kormány és a kormánypárti sajtó a hazánkra zúduló oroszországi menekültek százezreivel ijesztgette a közvéleményt, nyelvünket nem beszélő, szokásainkat nem tisztelő, rongyos és erőszakos kétlábú, tollatlan állatokkal.

De mindez önmagában nem lett volna elég. Ahhoz, hogy a szállongó gyanúból bűnügy, majd büntetőper lehessen, kellett a fogyatékos jogszabályok és a hanyag, tudatlan, önkényeskedő vagy éppenséggel rosszhiszemű tisztviselők is. Szolgabíró, aki hetekig feléje sem néz a szerinte jelentéktelen ügynek. Vizsgálóbíró, aki korlátlan ideig előzetes letartóztatásba helyezi a gyanúsítottakat. Ügyész, aki sem azt nem árulja el a terhelteknek, hogy mivel gyanúsítják őket, sem azt, hogy gyanúsítottak-e még, vagy már vádlottak. Csendbiztos, aki éjszakánként folytat kényszervallatást, és egy darabolós gyilkossal írta meg az előre datált jegyzőkönyvet.

Erre igyunk!

Dezső saját termésű, nemrég átfajtott fehérborában érződik egy árnyalatnyi hordóíz, de ez most kifejezetten jólesik. Klári hozza a pogácsát, és a gyerekeim felől kérdez. A gyerekeimről mindenekelőtt azt mondhatom, hogy felnőttek.

A busz, amely hazavisz, átmegy a hídon, és a Gellérthegy tövében észak felé kanyarodik. Abból, amit az asszony a délután folyamán jósolt a tenyerem vonásai alapján, valószínűleg semmi sem fog beigazolódni. Azt jósolta, hogy még a hétvége előtt hatmillió forint nyereségre teszek szert. Nahát, ebből nem lesz semmi. Meg azt is megígérte, hogy rövidesen szerelmes lesz belém egy nagyon szép nő. Ennek valószínűségét nem is mérlegelném. Pár perccel később, amikor már haragudott, azt is mondta, hogy levette rólam a nyolcvanezer forint értékű rontást, de büntetésből, amiért nehéz természetű vagyok, a háromszázezer forint értékű rontás visszajön és rajtam ragad.

Április vége van. Későre jár, kevesen vannak a buszon. Mellettem, nehezen felismerhető alakban, ott ül a szégyen. Fejem fölött kellemes női hang mondja: „Korlát utca”.